

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КУРГАН Богдана Вікторівна

УДК: 631.145+(633.63:664.1)

**ЕКОНОМІЧНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ БУРЯКОСІЙНИХ ГОСПОДАРСТВ З ЦУКРОВИМИ
ЗАВОДАМИ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2005

Дисертація є рукописом.

Робота виконана в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” УААН.

- Науковий керівник: - доктор економічних наук, професор, академік УААН
ШПИЧАК Олександр Михайлович,
академік-секретар відділення аграрної економіки і земельних відносин Української академії аграрних наук.
- Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
БОЙКО Віктор Іванович, Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН, завідувач відділу продовольчих ресурсів.
- кандидат економічних наук,
ВАРЧЕНКО Ольга Миронівна, доцент кафедри менеджменту Білоцерківського державного аграрного університету.
- Провідна установа: - Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва, кафедра організації виробництва і агробізнесу

Захист відбудеться “01” липня 2005 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої ради Д 55.859.01 в Сумському національному аграрному університеті за адресою: 40021 м. Суми, вул. Кірова, 160, головний корпус, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського національного аграрного університету за адресою: 40021 м. Суми, вул. Кірова, 160.

Автореферат розісланий “30” травня 2005 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Пилипенко В.В.

Актуальність теми. Бурякоцукрова галузь є важливою складовою частиною не тільки АПК, але й економіки країни в цілому, оскільки цукор був і залишається одним із головних сировинних джерел розвитку харчової, кондитерської, пивобезалкогольної, спиртової промисловостей, а також джерелом валютних надходжень.

Донедавна наша країна входила до першої десятки найпотужніших у світі виробників цукру з цукрових буряків, виробляючи його понад 5 млн.т щорічно. За межі держави поставлялось понад 3,5 млн.т, а на внутрішній ринок – до 2,5 млн.т. На одну особу у 1990 р. в Україні було вироблено 103,8 кг цукру, а в 2003 р. цей показник скоротився в 3,5 рази. Таке зменшення пояснюється цілим комплексом економічних причин: зниження купівельної спроможності населення, розрив економічних зв'язків з країнами-експортерами цукру, порушення економічних взаємовідносин бурякосійних господарств з цукровими заводами тощо.

Існуюча за радянських часів система економічних відносин у бурякоцукровому підкомплексі працювала на прямих зв'язках виробників і переробників цукросировини, що забезпечувало прозорість та стабільність цих зв'язків. В нових економічних умовах з 1991 р. зміна форм власності та форм господарювання за тривалим невтручанням держави у вирішенні важливих проблем бурякоцукрового підкомплексу вплинули на занепад цієї стратегічно важливої для країни галузі, що призвело до руйнації стабільних економічних відносин.

Ринкова трансформація бурякоцукрового підкомплексу АПК супроводжується поглибленням проблеми врегулювання економічних відносин між виробниками та переробниками цукросировини, яка спричиняє протиріччя між суб'єктами ринку цукру та підсилює кризові явища у всій галузі. Україна з експортера цукру перетворилася на його імпортера.

Проблемам еквівалентності обміну між галузями народного господарства та сферами АПК, інтеграції і кооперації підприємств аграрної галузі, різноманітності форм господарювання в ринкових умовах, ціноутворення в продовольчих комплексах присвячені праці провідних вчених-економістів: В.Г.Андрійчука, В.І.Бойка, О.В.Крисального, М.Й.Маліка, В.Я.Месель-Веселяка, Б.Й.Пасхавера, П.Т.Саблука, О.М.Шпичака та інших.

Питання стану бурякоцукрового підкомплексу, регулювання та вдосконалення економічних відносин в галузях АПК вивчалися багатьма вченими економістами-аграрниками і висвітлені у публікаціях В.Р.Боєва, В.С.Бондаря, О.М.Варченко, О.С.Зайця, М.Ю.Коденської, В.П. Март'янова, В.І.Пиркіна, М.В.Роїка, П.Т.Саблука, В.Д.Слюсаря, С.А.Стасіневич, О.М.Шпичака та інших. В умовах подальшого реформування аграрної і переробної сфер АПК особливого значення набувають питання встановлення нових ефективних інтеграційних зв'язків між бурякосійними господарствами та цукровими заводами на підставі взаємовигідних економічних відносин, що вимагає поглиблення наукових досліджень.

Слід зазначити, що на даному етапі розвитку бурякоцукрового підкомплексу питання економічних взаємовідносин є недостатньо вивченими. У зв'язку з цим дослідження цієї проблеми є досить актуальною.

Зокрема, в бурякоцукровому виробництві необхідно розробляти нові підходи до формування та функціонування економічних взаємовідносин бурякосійних господарств з цукровими заводами, які були б адаптовані до вимог сьогодення, впроваджувати раціональні моделі управління підкомплексом з урахуванням участі всіх суб'єктів бурякоцукрового підкомплексу, застосовувати системи справедливого розподілу грошових надходжень як умови ліквідації протиріч між виробниками і переробниками цукросировини, що призведе до підсилення паритетності їх участі у спільному процесі виробництва цукру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до програми наукових досліджень відділу ціноутворення та кон'юнктури ринку Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки” „Теоретичні та методологічні основи ціноутворення на продукцію АПК, стратегія розвитку та механізм функціонування інфраструктури ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні в умовах ринкових відносин” (державний реєстраційний номер 0102U000264 на 2001-2005 роки).

Мета і завдання дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення сутності економічних відносин і розробка організаційно-економічного механізму формування та функціонування цих відносин, спрямованого на забезпечення паритетності виробників та переробників цукросировини при зміні форм власності та господарювання.

Визначення мети обумовило необхідність виконання таких завдань:

- уточнити визначення поняття “економічні взаємовідносини” та обґрунтувати чинники цих відносин;
- вивчити складові та економічну сутність раніше існуючих та сучасних економічних взаємовідносин бурякосійних господарств з цукровими заводами;
- удосконалити договірні відносини між виробниками та переробниками цукросировини як форми прояву економічних відносин між ними;
- розробити методичні підходи до формування економічних відносин в бурякоцукровому підкомплексі в процесі руху товаропотоків як від виробника сировини до переробного підприємства, так і в зворотному напрямку;
- визначити нормативну собівартість 1 т цукрових буряків як мінімально допустимого рівня ціни виробництва;
- запропонувати схему регулювання бурякоцукрового підкомплексу області.

Об’єктом дослідження є економічні взаємовідносини між бурякосійними господарствами та цукровими заводами бурякоцукрового підкомплексу АПК Сумської області.

Предметом дослідження є сукупність методологічних, методичних та практичних питань регулювання економічних відносин між суб’єктами бурякоцукрового виробництва.

Методи і методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є базові положення економічної теорії, сучасна економічна теорія ринкової економіки, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем інтеграції галузей агропромислового комплексу, законодавчі і нормативно-правові акти з питань розвитку АПК та регулювання бурякоцукрового підкомплексу.

У процесі роботи використані такі методи дослідження: абстрактно-логічний (при визначенні сутності економічних взаємовідносин та їх чинників, теоретичному узагальненні та формуванні висновків); економіко-статистичні (порівняння, системного та факторного аналізу, аналітичних групувань, індексний, графічний, кореляційно-регресійний), які покладено в основу аналітичної оцінки результатів діяльності підприємств бурякоцукрового підкомплексу; розрахунково-конструктивний (при визначенні перспективних бурякосійних районів області, ціни на цукрові буряки, розподілі грошової виручки від реалізації цукру, розробці схеми прогнозованого регулювання бурякоцукрового підкомплексу області).

Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали відповідні нормативні акти України, матеріали періодичних видань, зведені статистичні дані Держкомстату України та обласного статистичного управління, звітні дані аграрних підприємств і цукрових заводів Сумської області за 1996-2003 р.р., матеріали спостережень автора у процесі роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних підходів до формування, функціонування і вдосконалення економічних взаємовідносин між суб’єктами бурякоцукрового виробництва. До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження, які характеризують наукову новизну, належать:

вперше:

- досліджені економічні взаємовідносини бурякосійних господарств з цукровими заводами у процесі змін форм власності та господарювання. Встановлено, що в процесі реформування АПК були порушені прямі економічні взаємовідносини між бурякосійними господарствами та цукровими заводами, що сприяло виникненню комерційних посередницьких структур у формуванні цих відносин;
- систематизовані договірні зобов’язання бурякосійних господарств з цукровими заводами та встановлений економічний зміст відмінностей за умов прямих і непрямих зв’язків;

- запропонована схема регулювання бурякоцукрового підкомплексу області, де держава буде виконувати функції щодо поліпшення стану бурякоцукрової галузі через регіональний центр;

удосконалено:

- методичні підходи до визначення пріоритетних районів виробництва цукрових буряків, що дозволяє виявити розміри оптимальної сировинної зони регіону;
- строки копки цукрових буряків та розмір доплат при фактичному та прогнозованому термінах роботи цукрових заводів;
- умови договорів на поставку цукрових буряків з урахуванням диференційованої надбавки до закупівельної ціни в залежності від строків поставки цукросировини;

набуло подальшого розвитку:

- визначення поняття “економічні взаємовідносини” як взаємодії господарюючих суб’єктів в конкретних умовах певного стану розвитку економіки країни;
- поділ чинників економічних взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі на макроекономічні та мікроекономічні. Доведено, що макроекономічні чинники перебувають у сфері впливу державних органів управління, а мікроекономічні знаходяться під впливом конкретного підприємства і можуть бути кореговані в залежності від економічного стану окремого підприємства. Класифікація цих чинників дозволяє встановити їх значимість у формуванні цих відносин;
- формування економічних взаємовідносин між учасниками інтеграційного процесу через пропорції розподілу виручки від реалізації кінцевого продукту, що забезпечить можливість визначення зваженого вкладу в кінцевий продукт кожного з учасників;
- обґрунтування визначення нормативної собівартості, як мінімально допустимого рівня ціни 1 т цукрових буряків, з метою забезпечення прибутковості виробництва та виявлення доцільності вирощування цієї культури в кожному підприємстві.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання опрацьованих методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування взаємовигідних відносин підприємств бурякоцукрового підкомплексу АПК. Вони базуються на обґрунтованих пропозиціях про розподіл грошової виручки між бурякосійними господарствами та цукровими заводами, на угодах про співпрацю. Впровадження у виробництво результатів дослідження спрямоване на підвищення економічної ефективності виробництва продукції бурякоцукрового підкомплексу АПК регіону та удосконалення економічних взаємовідносин в ньому.

Основні положення, висновки й пропозиції роботи використані в практичній діяльності агропромислових підприємств Сумської області щодо методики розрахунків обсягів виробництва цукрових буряків по районах області з урахуванням виробничого потенціалу їх господарств, система взаємовигідних економічних відносин між бурякосійними господарствами та цукровими заводами та схема регіонального центру бурякоцукрового підкомплексу (довідка №01/1069 від 20.04.04), запропоновані основні принципи економічних взаємовідносин бурякосійних господарства з цукровими заводами та пропозиції щодо матеріального стимулювання виробників цукрових буряків ухвалені та прийняті до виконання (довідка №14-01/49 від 15.12.04), пропозиції щодо посилення інтеграційних процесів цукрових заводів з аграрними підприємствами сировинної зони, поліпшення економічних відносин між ними, удосконалення договірних зобов’язань виробників та переробників цукросировини мають практичне значення та використовуються в роботі цукрового заводу (довідка №605 від 23.06.04).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Положення, результати, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, є особистим здобутком дисертанта. Результати досліджень, що містять наукову новизну, опубліковані здобувачем особисто. З наукових праць, написаних у співавторстві, у дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача: у статті [6] (за переліком робіт) автором досліджений вплив інвестиційної діяльності на розвиток бурякоцукрової галузі області.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження доповідались на засіданнях відділу Інституту аграрної економіки УААН, апробовані автором на науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція „Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання” (Харківський державний технічний університет сільського господарства, Харків, 17-18 травня 2001 року); Всеукраїнська конференція молодих учених економістів - аграрників „Організаційно – економічні проблеми розвитку АПК” (Інститут аграрної економіки УААН, м. Київ, 22-23 листопада 2001 року); Міжнародна науково-практична конференція „Соціально-економічні умови ефективного функціонування АПК в пореформений період” (Таврійська державна агротехнічна академія, м. Мелітополь, 11-14 червня 2002 року); Міжнародна науково-практична конференція „Ринкова трансформація економіки АПК” (Харківський державний технічний університет сільського господарства, м. Харків, 5-6 грудня 2002 року).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових праць загальним обсягом 2,38 друк. арк., з яких 5, обсягом 1,51 друк. арк., у фахових виданнях, визначених ВАК України.

Обсяг та структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи 183 сторінки, в тому числі 156 стор. основного тексту. Робота містить 33 таблиці, 13 рисунків, 4 додатків. Список використаних джерел складається з 187 найменувань на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження, дана характеристика стану її вивчення; встановлена мета і завдання, визначені об’єкт і предмет дослідження; розкриті методологічна основа та методи роботи, наукова новизна, практичне значення та апробація результатів, що виносяться на захист.

У першому розділі – „Теоретичні основи економічних взаємовідносин між підприємствами АПК” – досліджуються питання теоретичної сутності економічних відносин та чинники, які на них впливають; висвітлюються методологічні аспекти інтеграції в агропромисловому комплексі України, зокрема, у бурякоцукровому підкомплексі; аналізуються критерії та показники ефективного розвитку бурякоцукрового виробництва в нових умовах інтеграційних процесів.

На основі проведеного аналізу літературних джерел автор поділяє думку дослідників, що економічні відносини – це сукупність виробничих і суспільних стосунків в окремих ланках і у всьому ланцюзі відтворення сукупного продукту: виробництві, розподілі, обміні та споживанні.

В концепції автора дисертаційного дослідження економічні взаємовідносини – це взаємодія господарюючих суб’єктів в конкретних умовах певного стану розвитку економіки країни.

Проблема економічних взаємовідносин між бурякозійними господарствами та цукровими заводами широко висвітлена в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте вона потребує подальшого дослідження, особливо в сучасних умовах, коли основними наслідками реформування бурякоцукрового підкомплексу стали: давальницька схема переробки цукросировини, спрощення технології вирощування цукрових буряків, порушення еквіваленту обміну між I, II, III сферами виробництва, відсутність потужних сировинних зон цукрових заводів.

Доведено, що економічні взаємовідносини між виробниками сировини та цукровими заводами формуються під впливом низки чинників, які нами визначені та класифіковані як чинники макро- і мікрорівня.

Встановлено, що чинники макроекономічного характеру впливають на економічні відносини через: ціноутворення, кредитування, інвестування тощо. Вони перебувають у сфері впливу державних органів управління.

Мікроекономічні чинники впливають на розвиток економічних відносин через інтеграцію товаровиробників з переробними підприємствами, реорганізацію систем управління за умов зміни

форм власності та ін. Ці чинники знаходяться під впливом конкретного підприємства і можуть бути кореговані в залежності від економічного стану окремого підприємства.

Макро- та мікрочинники впливають на формування та розвиток економічних взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі через нормативно-правову політику, кадрову політику, аналітично-інформаційне забезпечення.

Покращення економічних взаємовідносин між виробниками та переробниками цукросировини можливе лише за рахунок оптимального поєднання мікро- і макроекономічних чинників.

Автором розроблена методика ранжування показників ефективності виробництва цукрових буряків з метою визначення оптимальної сировинної зони регіону.

В розрахунках прийняті показники урожайності, собівартості та ціни реалізації цукрових буряків, на основі яких обчислені індекси (коефіцієнти). Індивідуальні індекси (коефіцієнти) урожайності (K_{yi}) та ціни (K_{ci}) визначені відношенням менших абсолютних значень цих показників до найвищого їх рівня. За собівартістю (K_{ci}) індекс розраховується відношенням найменшого досягнутого рівня собівартості, який взятий за оптимальне значення, до рівня собівартості у кожному районі. Таким чином, значення абсолютних базових величин приймається за 1 ($A_6=1$). Подальші розрахунки потребують визначення суми індексів, яка склалась по кожному постачальнику за умови, що вона повинна бути максимальною:

$$Y_i = \sum K_j \rightarrow \max, \quad (1)$$

де: Y_i - сума індексів (коефіцієнтів) кожного постачальника ;

$\sum K_j$ - сума коефіцієнтів (індексів) постачальника по j- ознаці

(урожайність, собівартість, ціна)

Ранг (місце) кожного постачальника, який буде характеризувати ефективність буряковиробництва, визначається за сумою індексів від більшого значення до меншого.

Ця методика дозволить на регіональному рівні вести моніторинг виробництва цукросировини, оперативно приймати управлінські рішення щодо підвищення продуктивності цукрових буряків.

Економічні відносини у бурякоцукровому виробництві нині знаходяться у площині обмінних операцій між його ланками від початку виробництва цукрових буряків до задоволення потреб суспільства в цукрі. При цьому центральними, як свідчить практика, є економічні відносини між виробниками і переробниками цукросировини.

У другому розділі – „Стан економічних відносин в бурякоцукровому підкомплексі Сумської області ” – визначений стан виробництва цукрових буряків у регіоні, дана оцінка діяльності цукрових заводів, визначені умови формування та функціонування економічних відносин між бурякосійними господарствами та цукровими заводами.

Проведена економічна оцінка виробничої діяльності бурякосійних господарств та цукрових заводів Сумського області. Встановлені причини значного зниження обсягів виробництва цукрових буряків (табл.1)

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах Сумської області.

Показники	1990 р.*	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003р.	2003р. у % до 1990р.
Площа, тис.га	119,5	42,7	40,3	31,5	40,5	33,9
Урожайність, ц/га	249	164	156	184	178	71,5
Валовий збір, тис.ц	2975,5	700,4	628,6	579,6	721,3	24,2
Витрати на 1га: коштів, грн.	923,8	1686,2	2112,2	2427,0	2515,1	--
праці, люд.-год	134,5	237,4	249,6	276,0	213,6	158,8
Витрати праці на 1ц, люд.-год	0,54	1,46	1,60	1,50	1,20	222,2

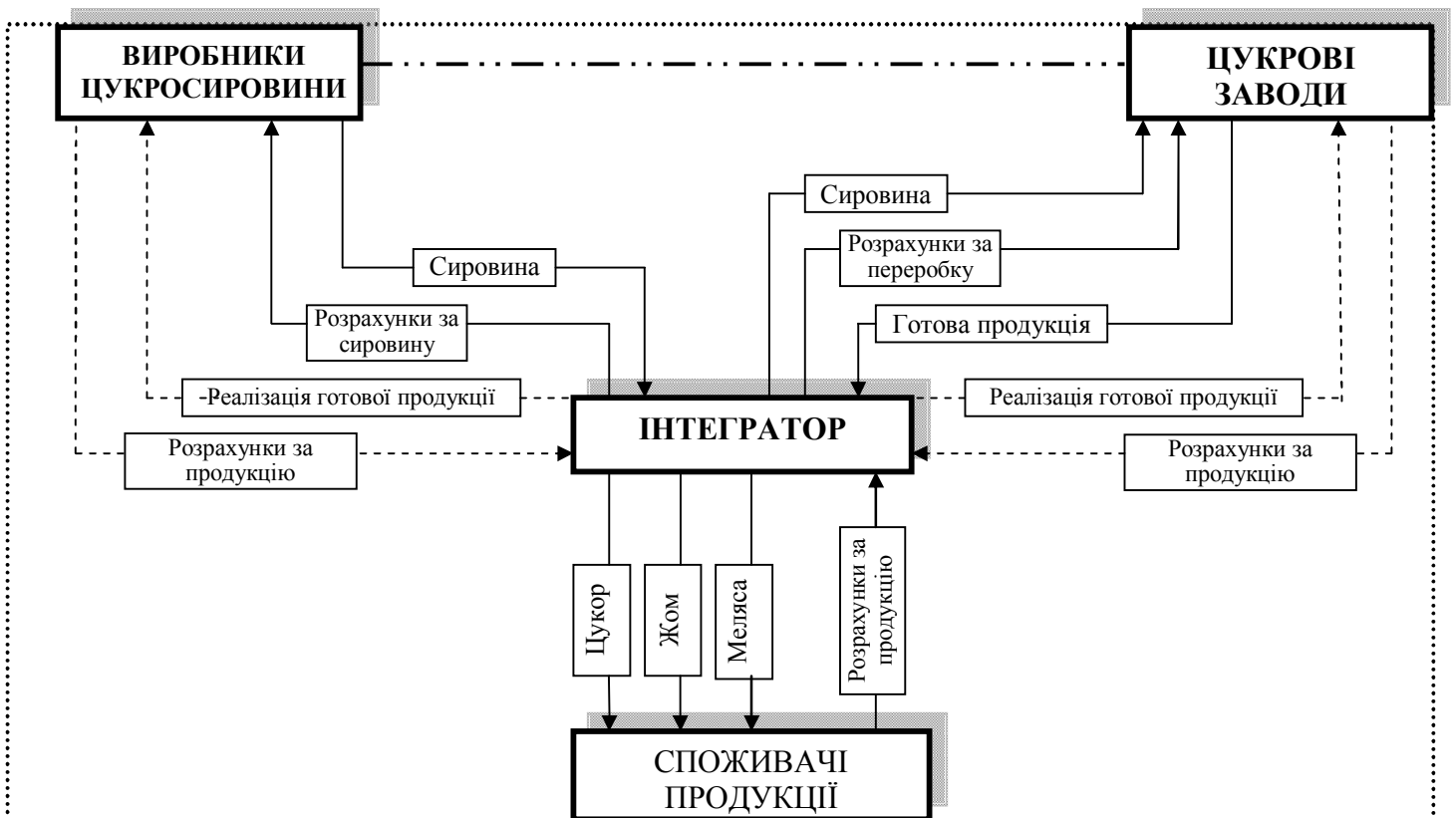
Собівартість 1 ц, грн.	3,71	10,37	13,64	13,19	14,13	--
Ціна реалізації 1ц, грн.	5,00	11,99	14,39	14,25	14,34	--
Прибуток (+), грн.:	на 1 га	321,2	267,4	132,6	195,0	37,4
	на 1 ц	1,29	1,64	0,85	1,06	0,21
Рівень рентабельності, %	34,8	15,6	5,5	8,0	1,5	-33,3п.в.

*Вартісні показники подані у карбованцях

За період з 1990 по 2003 рр. зібрана площа зменшилася втричі, урожайність – на 28,5%, валовий збір коренеплодів зменшився в 4,1 рази. Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків зменшився на 33,3 п.в. і становив у 2003 р. лише 1,5%, а рівень рентабельності цукрових заводів в середньому – 23,8%. Із загальної кількості 17 цукрових заводів діючими залишилися 6; обсяг переробки сировини зменшився у 5,1 рази, виробництва цукру – у 5,2 рази. Такий стан у бурякоцукровому виробництві регіону є наслідком як відсутності дієвого державного механізму впливу на галузь, так і нерегульованості економічних відносин у період ринкових перетворень.

Дослідженням встановлено, що за період реформування АПК відбулися великі структурні зміни у постачанні цукросировини. Так, у 1990 р. структура надходження сировини за категоріями постачальників мала такий вигляд: колгоспи – 92%, радгоспи – 8%. Постачальниками цукросировини у 2003 р. були сільськогосподарські підприємства різних форм власності та господарювання. Господарські товариства, які вирощували цукрові буряки, займали 54,0% у структурі надходження сировини за категоріями постачальників, господарства населення – 14,1%, селянські (фермерські) господарства – 8,6%, сільськогосподарські кооперативи – 3,0%, державні підприємства - 2,6%, інші – 17,7%. Ці зміни позначилися на умовах економічних взаємовідносин цукрових заводів з виробниками цукросировини.

На основі проведеного аналізу існуючих економічних взаємовідносин бурякосійних господарств з цукровими заводами встановлена ступінь зв'язку між складовими підкомплексу (рис.1).

Умовні позначення:
 -.-.-.-.- зв'язок не існує
 - - - - - не гарантований зв'язок
 _____ зв'язок існує

Рис. 1. Схема існуючих економічних відносин суб'єктів регіонального бурякоцукрового підкомплексу.

Реформування АПК, зміна форм власності та господарювання сприяли виникненню комерційних посередницьких організацій (інтеграторів) у формуванні економічних взаємовідносин в бурякоцукровому підкомплексі.

У інтегратора сконцентрована вся фінансова діяльність бурякоцукрового підкомплексу. Саме він пропонує ціну за цукросировину, розраховується за переробку цукрових буряків, встановлює строки оплати за перероблену сировину і цукор, корегує закладені умови типових договорів.

Оскільки були втрачені прямі зв'язки між виробниками цукросировини та цукровими заводами на даному етапі розвитку економічних взаємовідносин існує не гарантований зв'язок між ними, який свідчить про те, що вироблена продукція (цукор, жом, меляса) не завжди реалізовується бурякоцукровими господарствами та цукровими заводами, тобто зустрічного продажу не існує. Реалізація цієї продукції, при необхідності, та розрахунки за неї здійснюються за додатковою угодою.

Закупка та переробка цукрових буряків здійснюється на основі договору (табл.2).

Таблиця 2.

Порівняльна характеристика основних договірних умов виробників і переробників цукросировини Сумської області.

Договірні умови	1992-1995рр.	1996-1997рр.	1998-1999рр.	2000р.	2001-2003рр.
Зобов'язання сторін	з метою придбання засобів захисту цукрових буряків господарство залишає 100 кг/га меляси	на селекцію цукрових буряків 0,1% цукру		--	
		для створення обласного товарного фонду 10% цукру, жому і меляси		--	
		з метою придбання засобів захисту цукрових буряків господарство залишає 100 кг/га меляси, 150 кг/га цукру		--	
Матеріальне стимулювання	надбавка до закупівельної ціни цукрових буряків 30%		--		
	премія керівникам за технологічну якість цукрових буряків 86,1 – 87,0% – 0,1 крб./т, понад 90,0% - 1,0 крб./т	--	премія керівникам і спеціалістам 10 - 50 коп/т зданих цукрових буряків		--
	диференційована надбавка до 1.09- 60% до 30.09 - 1%		--		дострокові поставки приймаються, але доплат не існує
Натуральні видачі	цукор трактористам за глибоку оранку до 15.09 – 1кг 15.09-15.10-0,5 кг водіям по 6 г за 1 т-км	--	1 трактористам за глибоку оранку 1 кг за кожен га		--
Зустрічний продаж	цукор – 30 кг за держзам., або 60 кг понад дерезам, жом – 65 кг, меляса – 2кг	--	--		за додатковою угодою, незалежно від кількості зданої сировини
Відповідальність сторін	--	--	штраф 30% вартості недопоставленої сировини	штраф господарств за недопоставлену сировину: "Інтерпайп" - 5% вартості "ЮВС" – 10% вартості	
				пеня за порушення строків оплати інтегратором – подвійна ставка НБУ	
Взаєморозрахунки	не пізніше 31.12 поточного року				70%-31.12.02 10%-01.02.03 10%-01.03.03 10%-31.03.03
	давальницька система розрахунків після виконання договору за окремою угодою	давальницька система 30 : 70	давальницька система 40 : 60	грошовими коштами	грошовими коштами

До 1992 року в Україні та в Сумській області, зокрема, існувала добре налагоджена пряма система економічних відносин, умови договорів всебічно урахували інтереси і зобов'язання обох сторін.

Період з 1995 по 1999 рр. характеризувався неврегульованістю відносин в сфері АПК, що негативно позначалося на формуванні умов договорів бурякосійних господарств з цукровими заводами. Основною формою розрахунків, за цих умов, між виробниками та переробниками була давальницька схема, яка виявилася економічно недоцільною, оскільки товаровиробники цукрових буряків не мали відповідних обігових коштів.

Починаючи з 2000р., між виробниками і переробниками цукросировини на Сумщині з'явилися посередницькі комерційні структури (інтегратори, такі як "Інтерпайп" та "ЮВС"), які мають контрольний пакет акцій цукрових заводів. Так, найбільшу частку корпорація „Інтерпайп” має у 4 заводів області (Буринський, Низівський, Півненківський, Сумсько-Степанівський), а ТОВ „ЮВС” володіє контрольними пакетами акцій 2 заводів: Віринського та Угроїдського. Інтегратори перейшли на грошову систему розрахунків з постачальниками сировини, але терміни розрахунків фактично закінчувалися в лютому-березні наступного року. Інтегратори почали не тільки визначати та координувати діяльність бурякоцукрового підкомплексу області, але й формувати економічні відносини в галузі. Внаслідок цього були втрачені прямі зв'язки між виробниками цукросировини та цукровими заводами, що зумовило зміни в економічних відносинах – з'явилась сукупність двох видів договорів: перші – на закупку цукрових буряків (між бурякосійними господарствами та інтегратором), другі – на переробку цукрових буряків (між інтегратором та цукровими заводами).

Вивченням договірних зобов'язань на закупку цукрових буряків встановлено, що вони передбачають поставку якісної і кондиційної продукції, згідно держстандарту. У разі поставки цукрових буряків, які не відповідають стандарту, але є кондиційними, ціна на них зменшується на 20%. ТОВ „ЮВС” обмежило приймання сировини з загальною забрудненістю більше 10 %, якщо цей показник перевищується, то понаднормативні транспортні витрати оплачуються товаровиробниками.

Дострокові поставки допускаються зі згодою між сторонами, але доплат не існує. За порушення строків оплати інтегратор сплачує виробнику цукросировини штраф у розмірі подвійної ставки НБУ від суми контракту за кожний день затримки.

Якщо вага цукрових буряків буде меншою, ніж обумовлена договором, виробник цукросировини сплачує інтегратору штраф – 5% вартості недопоставленої сировини.

Договори на переробку цукрових буряків передбачають, що інтегратор зобов'язується сплатити цукровому заводу вартість переробки цукрових буряків по кожній конкретній партії сировини грошовими коштами в строки, які обумовлені договором. За порушення строків оплати інтегратор сплачує переробнику цукросировини пеню у розмірі подвійної ставки НБУ за кожний день затримки. У разі порушення цукровим заводом строків виконання та поставки виготовленої продукції він сплачує інтегратору штраф – 0,5% від вартості готової продукції за кожний день затримки.

Позитивним є те, що з року в рік інтегратори збільшують грошові розрахунки за прийняту сировину, а з 2002 року вони перейшли тільки на грошову форму розрахунків. Розрахунків цукром, жомом та мелясою не було. Жом та меляса відпускалися постачальникам цукрових буряків за додатковою угодою.

Корпорація „Інтерпайп” в 2003 році, згідно умов договорів, пропонувала товаровиробникам кілька варіантів розрахунків за цукрові буряки: по ціні 174 грн/т без урахування цукристості; 170 грн/т з урахуванням цукристості; 165 грн/т при попередній оплаті сировини.

При розрахунках за сировину також відпускається цукор по ціні 2370 грн/т, жом для бурякоздавачів – 10 грн/т, іншим – 15 грн/т залікової ваги.

ТОВ „ЮВС” пропонувало такий варіант розрахунку за цукрові буряки: по 174 грн/т без урахування цукристості.

Автор вважає, що не врахування в цінах якості сировини не може сприяти підвищенню ефективності виробництва цукрових буряків та цукру.

Відпускна ціна цукру по ТОВ „ЮВС” складає 2370 грн/т, жому – для бурякоздавачів 18 грн/т, для робітників заводу – 24 грн/т, для інших – 32 грн/т залікової ваги.

Дослідженням встановлено, що у вітчизняному бурякоцукровому виробництві в минулому була створена краща система економічних взаємовідносин, яка базувалась на прямих зв'язках виробників і переробників цукросировини. При прямих зв'язках передбачались: поставка переробнику сировини базової цукристості не пізніше 30 вересня поточного року, дотримання рекомендованої технології у буряківництві, ритмічність надходження сировини за узгодженими заздалегідь графіками, забезпечення господарств засобами захисту рослин, існувала надбавка до закупівельної ціни протягом 3 років у розмірі 30 % для господарств, які вперше вирішили вирощувати цукрові буряки, стимулювання буряководів, спеціалістів і керівників господарств коштами заводу за якість продукції. Такі економічні відносини існували до 1992 року і були найбільш досконалими за останнє десятиріччя, але вони були зруйновані в процесі реформування АПК. В основі цих руйнівних процесів лежать протиріччя між виробниками і переробниками цукросировини. Ліквідація цих протиріч, на нашу думку, знаходиться у площині економічно-справедливого розподілу кінцевого результату.

У третьому розділі – “Напрямки вдосконалення економічних взаємовідносин між виробниками та переробниками цукросировини в регіоні ” – визначені перспективи ефективного виробництва цукрових буряків та цукру в бурякоцукровому підкомплексі Сумської області, запропоновано механізм розвитку економічних взаємовідносин між партнерами бурякоцукрового виробництва, обґрунтовано регулювання економічних взаємовідносин між виробниками та переробниками цукросировини.

Економічні взаємовідносини бурякосійних господарств та цукрових заводів мають свої особливості. Вони здійснюються з урахуванням таких складових: ціновий механізм, що включає рівні закупівельних цін; строки реалізації продукції; зустрічний продаж по відповідних нормах і цінах цукру, жому і меляси; система оплати за доставку продукції; система давальницьких розрахунків.

За розробленою нами методикою визначення пріоритетних районів виробництва цукрових буряків виділені найбільш продуктивні для вирощування цукросировини. Рейтингова оцінка ефективності виробництва цукрових буряків показала недоцільність вирощування цукрових буряків у господарствах Середино-Будського, Шосткинського та Ямпільського районів. Ці райони отримують низьку урожайність та високу собівартість продукції, яку навіть не компенсує зростаюча ціна, що зумовило збитковість галузі. Виходячи з цього, можна коригувати площу посіву цукрових буряків на перспективу, що зроблено нами на прикладі районів Сумської області. Скоригована площа становить 65,0 тис.га, що на 29,0 % більше фактичної у 2003 р.

За нашими розрахунками, при дотриманні основних елементів технології вирощування цукрових буряків, що гарантовано забезпечує урожайність культури на рівні 250 ц/га, валовий збір складе 16250 тис.ц. Такий рівень виробництва цукрових буряків повною мірою забезпечить потребу в сировині 6 цукрових заводів області та дозволить збільшити їх термін роботи. В 2003 р. цукрові заводи області працювали лише 48 діб у зв'язку з недостатнім забезпеченням сировиною. Отже, прогнозований рівень валового збору дасть можливість цукровим заводам, з урахуванням їх потужності, працювати 90-100 діб. Це дозволить сільськогосподарським виробникам здійснювати більш ранні строки копки цукрових буряків та поставляти сировину на цукровий завод згідно заздалегідь узгодженим графікам для забезпечення ритмічної роботи заводів. Надбавка до закупівельної ціни за ранні строки копки буде такою: 10-20 серпня – 50%, 21-31 серпня – 30%, 1-10 вересня – 20%, 11-20 вересня – 10%, 21-31 вересня – 5%.

В існуючих умовах, коли термін роботи заводів складає лише 48 діб, вважаємо за необхідне перейти на більш пізні терміни збирання цукросировини, не раніше 20 вересня. Лише цей захід дасть можливість додатково мати 239 тис.т валового збору, що на 22% більше фактичного в 2003

р. При фактичній роботі заводів 48 діб шкала надбавок до закупівельної ціни становитиме: 11 – 20 вересня – 20%, 21 – 31 вересня – 12%.

До існуючих умов договорів на перспективу доцільно внести такі зобов'язання: залишати на заводі по 0,1% цукру з частини заводу та господарства на відновлення і розвиток селекції цукрових буряків, встановити останній термін розрахунків не пізніше 31 грудня поточного року.

Ці додаткові умови повною мірою зможуть відображати справедливі економічні відносини між бурякосійними господарствами та цукровими заводами.

Згідно Закону України “Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру” № 758-ХІV від 17 червня 1999 року щорічно, на основі нормативної собівартості, Кабінет міністрів України, за пропозиціями Міністерства аграрної політики, визначає мінімальні ціни на цукрові буряки з метою забезпечення прибутковості їх виробництва. Ці ціни встановлюються в цілому по Україні. Крім того, кожний товаровиробник для себе може визначати нормативну собівартість 1 т цукрових буряків, як мінімально допустимий рівень цін, з метою прийняття рішень щодо доцільності вирощування цієї культури в своєму господарстві.

На основі методики визначення нормативної собівартості, розробленої відділенням ціноутворення та кон'юнктури ринку ННЦ „Інститут аграрної економіки”, була розрахована нормативна собівартість 1 т цукрових буряків при урожайності 250 ц/га для Сумської області (табл.3).

Таблиця 3.

Розрахунок нормативної собівартості та мінімальної ціни 1т цукрових буряків при урожайності 250 ц/га, грн.

Статті витрат	Витрати		Питома вага,%
	на 1 га	на 1 т	
Оплата праці з відрахуваннями	902,50	36,10	23,5
Насіння	225,00	9,00	6,0
Мінеральні добрива	501,25	20,05	13,1
Органічні добрива	336,00	13,44	8,8
Засоби захисту	499,00	19,96	13,0
Пально-мастильні матеріали	765,51	30,85	20,1
Амортизація	161,45	6,46	4,2
Ремонт	153,75	6,15	4,0
Плата за оренду земельних ділянок	160,25	6,41	4,2
Інші витрати	118,50	4,74	3,1
Виробнича собівартість	3823,21	135,16	100
Витрати на збут		4,22	
Повна собівартість		157,38	
Мінімальна ціна		165,20	

В розрахунках прийнято:

Урожайність у заліковій вазі, ц/га	250
Середньомісячна оплата праці, грн	410,7
Оплата 1 люд.-год., грн	2,45
Вартість 1 кг насіння, грн	52,9
Середня вартість мінеральних добрив, грн за 1 кг д.р. NPK	2,86

Вартість 1 т органічних добрив, грн	26,9
Середня вартість 1 т пально-мастильних матеріалів (без ПДВ), грн	3085

На даному етапі розвитку ринкових відносин, з метою зацікавленості товаровиробників регіону у виробництві якісної продукції, доцільно використовувати основні положення методичних підходів у розподілі виручки, запропонованих вченими Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки”. На цій основі розробили шкалу розподілу грошової виручки для зональних умов виробництва (табл.4.).

Таблиця 4.

Розподіл грошової виручки від реалізації цукру між партнерами бурякоцукрового підкомплексу (урожайність 250 ц/га).

Коефіцієнт вилучення цукру	Цукристість , %									
	до 15,0		15,1-16,0		16,1-17,0		17,1-18,0		понад 18,1	
	Бг*	Цз*	Бг	Цз	Бг	Цз	Бг	Цз	Бг	Цз
до 0,75	59,2	40,8	61,8	38,2	64,1	35,9	66,2	33,8	68,0	32,0
0,76-0,77	57,9	42,1	60,6	39,4	63,0	37,0	65,1	34,9	67,0	33,0
0,78-0,79	56,6	43,4	59,4	40,6	61,9	38,1	64,1	35,9	66,0	34,0
понад 0,80	55,5	44,5	58,4	41,6	60,9	39,1	63,1	36,9	65,0	35,0

*Бг, Цз – бурякосійне господарство, цукровий завод

В натуральному виразі розподіл грошової виручки має такий вигляд. При базисній цукристості 16,5% та коефіцієнті вилучення цукру 0,77 з 1 т цукрових буряків можна отримати 127,05 кг цукру. Для виробництва 1 т цукру необхідно переробити 7,8 т цукрових буряків, вихід цукру складає 3,2 т (25 : 7,8). Мінімальна ціна цукру 2370 грн/т. Виручка від реалізації цукру – 7584 грн (3,2 x 2370). За умов розподілу грошової виручки 63,0 : 37,0, бурякосійне господарство отримує 4777,92 грн (7584 x 0,63), а цукровий завод – 2806,08 грн (7584 x 0,37).

При збільшенні цукристості і незмінному коефіцієнті вилучення цукру господарство буде отримувати більшу частку грошової виручки від реалізації. За умов збільшення коефіцієнта вилучення цукру та незмінній цукристості зростає частка цукрового заводу.

Запропонована шкала розподілу грошової виручки є доступною в практичному використанні і, на нашу думку, представляє інтерес як для товаровиробників, так і для переробників цукросировини.

На державному рівні повинна діяти довгострокова стратегія комплексного реформування вітчизняного аграрного сектору економіки, основна увага в якій має приділятися питанням взаємозв'язку її окремих напрямків між собою та з результатами господарювання. Вибір пріоритетності і послідовності реалізації напрямків реформування економіки бурякоцукрового підкомплексу АПК передбачає чіткість розподілу відповідальності за їх практичне втілення на рівні держави, регіонів, місцевих органів влади.

На базі виробників та переробників цукросировини мають бути створені організації, які представлятимуть інтереси галузі у владних структурах, здійснюватимуть координацію діяльності підприємств підкомплексу.

Заходи по регулюванню бурякоцукрового підкомплексу, запропоновані державою, не завжди застосовуються на практиці через відсутність чіткого механізму їх реалізації. Виходячи з цього та у зв'язку з виникненням великої кількості бурякосійних господарств різних форм господарювання, виникла необхідність створення певних структур, які б контролювали виконання заходів, запропонованих державою для поліпшення функціонування бурякоцукрової галузі та врегулювання економічних взаємовідносин виробників та переробників цукросировини (рис.2).

Рис.2. Схема пропонованого регулювання бурякоцукрового підкомплексу області.

Функції регіонального центру полягають у наступному: внесення пропозицій щодо поліпшення економічних взаємовідносин суб'єктів підкомплексу; прогнозування виробництва цукрових буряків, цукру, жому та меляси; доведення квот по виробництву цукру до цукрових заводів; проведення необхідного консультування підприємств підкомплексу з метою прийняття зважених рішень; своєчасність надання інформації підприємствам підкомплексу.

Координація дій сільськогосподарських підприємств і підприємств промисловості, дасть можливість стабілізувати як сировинну зону, так і роботу кожного переробного підприємства.

Організаційна, технологічна й економічна єдність інтересів та відповідальність за кінцеві результати всіх учасників, які приймають участь у виробничому процесі виготовлення цукру, є найбільш важливими у розвитку бурякоцукрового виробництва в Україні і повинні розподілятися в залежності від внеску кожного учасника інтегрованого процесу в кінцевий продукт.

ВИСНОВКИ

На основі дисертаційних досліджень одержані такі результати:

1. Уточнено поняття економічних взаємовідносин як взаємодії господарюючих суб'єктів в конкретних умовах певного стану розвитку економіки країни.

2. Економічні взаємовідносини між виробниками сировини та цукровими заводами формуються під впливом низки чинників, які нами визначені та класифіковані як чинники макро- і мікрорівня.

Чинники макроекономічного характеру впливають на економічні відносини через ціноутворення, кредитування, інвестування тощо. Вони перебувають у сфері впливу державних органів управління.

Мікроекономічні чинники впливають на розвиток економічних відносин через інтеграцію товаровиробників з переробними підприємствами, реорганізацію систем управління за умов зміни форм власності та ін. Ці чинники знаходяться під впливом конкретного підприємства і можуть бути кореговані в залежності від економічного стану окремого підприємства.

3. Економічна оцінка діяльності аграрних і промислових підприємств Сумського регіону виявила значне зменшення обсягу виробництва цукрових буряків і цукру, зниження рівня економічної ефективності виробництва їх продукції. Так, за період з 1990 по 2003 рр. зібрана площа зменшилася втричі, урожайність – на 28,5%, валовий збір коренеплодів в 4,1 рази. Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків в 2003 р. становить 1,5%, а цукрового заводу – 23,8%. Із загальної кількості 17 цукрових заводів діючими залишилися 6; обсяг переробки сировини зменшився у 5,1 рази, виробництва цукру – у 5,2 рази. Такий стан у бурякоцукровому виробництві регіону є наслідком як відсутності дієвого державного механізму впливу на галузь, так і нерегульованості економічних відносин у період ринкових перетворень.

4. За період реформування АПК відбулися великі структурні зміни у постачанні цукросировини. Так, у 1990 р. структура надходження сировини за категоріями постачальників мала такий вигляд: колгоспи – 92%, радгоспи – 8%. Основними ж постачальниками цукросировини у 2003 р. були сільськогосподарські підприємства різних форм власності та господарювання. У структурі надходження сировини за категоріями постачальників господарські товариства, які вирощували цукрові буряки, займали 54,0% господарства населення – 14,1%, селянські (фермерські) господарства – 8,6%, сільськогосподарські кооперативи – 3,0%, державні підприємства – 2,6%, інші – 17,7%. Ці зміни позначилися на умовах економічних взаємовідносин цукрових заводів з виробниками цукросировини.

5. Основною формою розрахунків між виробниками та переробниками цукросировини з 1995 по 1999 рр. була давальницька схема. Система таких розрахунків виявилася економічно недоцільною, оскільки товаровиробники цукрових буряків не мали відповідних обігових коштів.

6. Економічні взаємовідносини змінилися в ході реформування бурякоцукрової галузі та зміни форм власності і господарювання, що сприяло появі інтегратора у особі корпорацій типу “Інтерпайп” та ТОВ “ЮВС”, які ліквідували прямі економічні зв’язки бурякосійних господарств безпосередньо з переробними підприємствами, що відобразилося на змінах в умовах договорів на приймання та переробку цукрових буряків.

7. Розроблена методика визначення пріоритетних районів виробництва цукрових буряків в Сумській області. На основі її виділені найбільш продуктивні райони для вирощування цукросировини. Виходячи з цього, запропоновано коригування площі посіву цукрових буряків на перспективу. Скоригована площа становить 65,0 тис.га, що на 29,0% більше фактичної у 2003р.

8. При дотриманні основних елементів технології вирощування цукрових буряків, що гарантовано забезпечує урожайність культури на рівні 250 ц/га, валовий збір складе 16250 тис.ц. Прогнозований рівень валового збору дасть можливість цукровим заводам, враховуючи їх потужності, працювати 90-100 діб.

9. В існуючих умовах, коли термін роботи заводів складає лише 48 діб, вважаємо за необхідне перейти на більш пізні терміни збирання цукросировини, але не раніше 20 вересня; це дасть можливість додатково мати 239 тис.т валового збору, що на 22% більше фактичного в 2003 р. При фактичній роботі заводів протягом 48 діб шкала надбавок до закупівельної ціни становитиме: з 11 по 20 вересня – 20,5%, з 21 по 31 вересня – 12,1%.

10. Розрахунок мінімальної ціни 1 т цукрових буряків, з метою визначення доцільності вирощування цієї культури, для господарств Сумської області складає 157,38 грн/т.

11. Економічні взаємовідносини між учасниками інтеграційного формування запропоновано будувати через пропорції розподілу виручки від реалізації кінцевого продукту, що забезпечить можливість визначення зваженого вкладу в кінцевий продукт кожного з учасників.

12. Найбільш прийнятною організаційною структурою взаємодії підприємств є запропонована схема регулювання бурякоцукрового підкомплексу регіону, де координатором виступає регіональний центр з виконанням функцій: внесення пропозицій щодо поліпшення економічних взаємовідносин суб'єктів підкомплексу; прогнозування виробництва цукрових буряків, цукру, жому та меляси; доведення квот по виробництву цукру до цукрових заводів; проведення необхідного консультування підприємств підкомплексу з метою прийняття виважених рішень; своєчасність надання інформації підприємствам підкомплексу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Курган Б.В. Економічні проблеми бурякоцукрового підкомплексу Сумщини // Вісник СДАУ : Сер. Фінанси і кредит. Вип.1. – 1999.- С. 126-129.
2. Курган Б.В. Міжгалузеві відносини у бурякоцукровому підкомплексі АПК // Агроінком.- 2004.- №1-2, С.71 – 73.
3. Курган Б.В. Розвиток договірних відносин між суб'єктами цукробурякового підкомплексу // Вісник СНАУ: Сер. Фінанси і кредит. Вип.1.- 2004.- С.153-157.
4. Курган Б.В. Ефективність виробництва цукрових буряків в Сумській області// Економіка АПК.- 2004.- №3, С.115 – 117.
5. Курган Б.В. Сировинна зона та діяльність цукрових заводів Сумщини // Агроінком.- 2004.- №5-6, С.110-114.

Статті в інших виданнях, тези доповідей

6. Шумкова О.В., Курган Б.В. Інвестування – шлях до відродження цукробурякової галузі // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм господарювання: монографія у двох томах. За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Том 2. – К.: ІАЕ, 2001. – С.436-437.
7. Курган Б.В. Економічні проблеми цукробурякового підкомплексу Сумщини // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК. У чотирьох частинах. Ч.4. Ціноутворення, інфраструктура аграрного ринку та виробничий потенціал в АПК. За ред. П.Т.Саблука. – К.: 2001. – С.127-131.
8. Курган Б.В. Основні напрямки удосконалення економічних відносин у цукробуряковому підкомплексі АПК // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у чотирьох частинах. /За ред. П.Т.Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Ч.2. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 494-497.
9. Курган Б.В. Розвиток економічних взаємовідносин між виробниками та переробниками цукросировини Сумщини // Науковий вісник НАУ. Матеріали наукової міжнародної конференції – 2002. – вип. 52. – С.270-272.
10. Курган Б.В. Умови формування та розвиток економічних відносин між суб'єктами бурякоцукрового виробництва на Сумщині // Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ.- “Козацький вал”. – 2004 . – С.310-311.

АНОТАЦІЯ

Курган Б.В. Економічні взаємовідносини бурякосійних господарств з цукровими заводами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02. – Економіка сільського господарства і АПК. – Сумський національний аграрний університет. – Суми, 2005.

У роботі досліджені питання сутності економічних взаємовідносин бурякосійних господарств з цукровими заводами; систематизовані чинники цих відносин на основі макро- і мікроекономічних факторів їх формування; визначені перспективи розвитку бурякоцукрового виробництва та розміри оптимальної сировинної зони цукрових заводів регіону на основі запропонованої методики визначення пріоритетних районів виробництва цукрових буряків. Автором обґрунтований механізм формування та розвитку економічних відносин на основі розподілу грошової виручки від реалізації цукру.

Зроблені пропозиції щодо перенесення строків копки цукрових буряків на більш пізній час з метою збільшення маси коренів.

Розрахована нормативна собівартість 1 т цукрових буряків, як мінімального рівня ціни цукросировини.

Набуло подальшого розвитку визначення поняття “економічні взаємовідносини” як взаємодії господарюючих суб’єктів в конкретних умовах певного стану розвитку економіки країни.

Вперше систематизовані договірні зобов’язання та зроблені пропозиції щодо удосконалення умов договорів між виробниками та переробниками цукросировини в період реформування аграрного сектору економіки; вперше на регіональному рівні запропонована схема регулювання бурякоцукрового підкомплексу.

Ключові слова: економічні взаємовідносини, власність, макро- і мікроекономічні фактори, інтеграція, грошова виручка, ціна, бурякосійні господарства, цукрові заводи, паритетні відносини, регіон.

АННОТАЦИЯ

Курган Б.В. Экономические взаимоотношения свеклосеющих хозяйств с сахарными заводами. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02. – экономика сельского хозяйства и АПК. – Сумский национальный аграрный университет. – Сумы, 2005.

В работе исследованы вопросы теоретической сущности экономических отношений. Систематизированы основные факторы макро- и микроэкономического уровня формирования экономических отношений. На основе методики определения приоритетных районов производства сахарной свеклы определены размеры оптимальной сырьевой зоны сахарных заводов Сумской области.

Впервые систематизированы условия договоров между свеклосеющими хозяйствами и сахарными заводами, на региональном уровне предложена схема перспективных экономических отношений производителей и переработчиков сахарной свеклы.

Экономическая оценка деятельности аграрных и промышленных предприятий Сумской области выявила значительное уменьшение объема производства сахарной свеклы и сахара, снижение уровня экономической эффективности производства продукции. За период с 1990 по 2003 гг. посевная площадь уменьшилась втрое, урожайность – на 28,5%, валовой сбор корнеплодов – 4,1 раза, уровень рентабельности производства сахарной свеклы уменьшился на 33,3 п.п. и составил в 2003 г. 1,5%, а уровень рентабельности сахарных заводов – 23,8%.

Из 299 свеклосеющих хозяйств в 2003 году не имели прибыли 190 (63,5%). Из 17 сахарных заводов области работающими осталось 6; объем переработки сырья уменьшился в 5,1 раза, производства сахара – в 5,2 раза.

Существующая система экономических отношений не обеспечивает материальную заинтересованность партнеров свеклосахарного подкомплекса в конечных результатах производства, снижение себестоимости продукции; отсутствует объективная система определения количественных и качественных параметров продукции.

Реформирование АПК, изменение форм собственности и хозяйствования способствовало появлению главных интеграторов – корпорации «Интерпайп» и ТОВ «ЮВС», что ликвидировало прямые экономические отношения свеклосеющих хозяйств с сахарными заводами.

Перенос сроков копки сахарной свеклы на более поздний срок (20 сентября) даст

возможность дополнительно получить 239 тыс.т валового сбора. При фактической работе заводов 48 суток шкала надбавок к закупочной цене составит: 11-20 сентября – 20,5%, 21-31 сентября – 12,1%.

Определение нормативной себестоимости 1 т сахарной свеклы, как минимального уровня цены, даст возможность сельскохозяйственным производителям принимать решения о целесообразности выращивания сахарной свеклы.

В зависимости от того, в какой мере в процессе становления экономических отношений удастся создать паритетные условия деятельности всех участников единого интеграционного процесса и ликвидировать убыточность производства, зависит успех реформирования свеклосахарного производства, усовершенствования экономических отношений свеклосеющих хозяйств и сахарных заводов, рыночных преобразований и преодоление кризисных явлений в подкомплексе.

Ключевые слова: экономические взаимоотношения, собственность, макро- и микроэкономические факторы, интеграция, денежная выручка, цена, свеклосеющие хозяйства, сахарные заводы, паритетные отношения, регион.

SUMMARY

Kurgan B.V. Economic relations between sugar-beet producers and sugar plants. – Manuscript.

The dissertation for getting the scientific degree of Candidate of Economics on a specialty 08.07.02. – A rural economics and agro-industrial complex. – The Sumy National Agricultural University. – Sumy, 2005

Problems of the essence of economics relations for sugar-beet industry are studied; the main macro- and microeconomic factors of economic relations are systematized; the perspectives of sugar-beet industry development are determined on the based of methodic of ranging of the economic indexes.

The author argued the mechanism of economic relations functioning and developing on the base of the equal economically allocation of the end results in integrated system.

For the first time for Sumy region, the conditions of contract relations are systematized and propositions for its improvement are proposed; the scheme of perspective economic relations in sugar-beet industry is worked out.

Key words: economic relations, property, macro- and microeconomic factors, integration, profit, price, sugar-beet industry, sugar plants, parity relations, region.